

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2022, 22(3): 1025-1037, doi: 10.11616/asbi.1097048

Ukrayna Kimlik İnşasında Polonya Etkisi ve Günümüze Yansımaları

Poland's Historical Role in Ukrainian Identity Building Process and It's Reflections to Current Politics

Nergiz ÖZKURAL KÖROĞLU¹ , Sabina SATYMOVA²

Geliş Tarihi (Received): 01.04.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 01.10.2022

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2022

Öz: Ukrayna kimliği çok derin ve uzun bir süreç içerisinde yapılanmıştır. Ukrayna, Polonya (Lehistan-Litvanya Birliği dönemi) ve Rusya (1772-1795 arası Rusya İmparatorluk dönemi) topraklarına dâhil olmuş ve bu dönemlerde Ukrayna kimlik inşa süreci üzerinde söz konusu devletler belirli etkiler bırakmıştır. Bu makalede tarihsel süreç içerisinde Polonya-Ukrayna ilişkileri ve söz konusu ilişkilerin Ukrayna kimlik inşa sürecindeki etkileri ele alınacaktır. Ukrayna kimlik inşa sürecinde Polonya'nın etkisi bağlamında önemli olan unsurlar belirlendikten sonra geçmişten günümüze bu unsurlar nasıl oluştu bunlar detaylandırılarak günümüz siyasetine ışık tutulmaya çalışılacaktır. Bağımsızlık sonrası Ukrayna'da meydana gelen siyasi gelişmelerinde (Turuncu Devrim, Meydan Devrimi gibi) Polonya'nın tutumu ve söz konusu dönemde Ukrayna-Polonya ilişkilerin gelişmesi incelenecektir. Son olarak, günümüzün Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodymyr Zelensky dış siyaseti Ukrayna-Polonya ilişkileri çerçevesinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Ukrayna, Ukrayna-Polonya İlişkileri, Uniate Kilisesi.

&

Abstract: The Ukrainian identity has been structured in a very deep and long process. Ukraine was included in the territories of Poland (Polish-Lithuanian Commonwealth period) and Russia (Russian Imperial period between 1772-1795), and these states had certain effects on the Ukrainian identity construction process during these periods. In this article, Polish-Ukrainian relations in the historical process and the effects of these relations in the process of Ukrainian identity construction will be discussed. After determining the factors that are important in the context of the influence of Poland in the Ukrainian identity construction process, how these elements have emerged from the past to the present will be tried to shed light on today's politics by detailing them. The attitude of Poland in the political developments that took place in Ukraine after independence (such as the Orange Revolution, the Square Revolution) and the development of Ukrainian-Polish relations in the said period will be examined. Finally, the foreign policy of today's President of Ukraine, Volodymyr Zelensky, will be evaluated within the framework of Ukraine-Poland relations.

Keywords: Identity, Ukraine, Ukraine-Poland Relations, Uniate Church.

Atıf/Cite as: Özkural Köroğlu, N., Satymova, S. (2022). Ukrayna Kimlik İnşasında Polonya Etkisi ve Günümüze Yansımaları. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 1025 - 1037. doi: 10.11616/asbi.1097048

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Prof. Dr., Nergiz Özkural Köroğlu, Üsküdar Üniversitesi, nergiz.ozkuralkoroglu@uskudar.edu.tr.

² Sabina Satymova, Trakya Üniversitesi, ssatymova@gmail.com. (Sorumlu Yazar)

1. Giriş

SSCB'nin yıkılışı sonrası Ukrayna kimliği konusu oldukça tartışmalı bir konu halini almıştır. Bunun nedeni Rusya'nın Ukrayna kimliğini Rusya'nın bir parçası olarak görmesidir denilebilir. Kimlikler siyaseten yapılandırılan unsurlardır ve Ukrayna'nın etnik kimlik tanımı ile Rusya'nın bakış açısı oldukça farklıdır. Rusya ve Ukrayna arasındaki kimlik üzerinde yapılan farklı yaklaşımlar tarih yazımı ve dil üzerine yazılan tezlerde karşımıza çıkmaktadır. Ukrayna'nın Kırım'ın ilhakı sonrasında daha da gün yüzüne çıkan Ukrayna toplumundaki kutuplaşma ve kimlik sorunsalı incelenmeye değer bir konudur. Rusya'nın Ukrayna'nın kendi kimlik inşa süreçlerini görmezden gelerek Rusya kimliğinin bir parçası olduğunu iddia eden yaklaşımlarına alternatif olarak Ukrayna'nın kimlik inşa sürecinde Polonya'nın rolüne tarihsel süreç içerisinde bakılması Ukrayna'nın güncel sorunlarının anlaşılması bakımından da önemlidir. Dolayısıyla bu makalede tarihsel süreç içerisinde Polonya-Ukrayna ilişkileri ve söz konusu ilişkilerin Ukrayna kimlik inşa sürecindeki etkileri ele alınacaktır. Ukrayna kimlik inşa sürecini etkileyen faktörler arasında "öteki" faktörü, "aidiyet hissi", ortak din, dil, ortak kültürel faktörler ve söz konusu faktörlerin gelişmesinde Ukrayna-Polonya ilişkilerin etkileri incelenecektir. Ukrayna tarihi coğrafyasında çok tartışmalı bir konu olduğundan dolayı yazarlar Ukrayna ulus inşa sürecini AB etkileri ve Polonya etkileri bağlamında ele almaktadır. Ukrayna kimlik inşa sürecinde Polonya'nın etkisi bağlamında önemli olan unsurlar belirlendikten sonra geçmişten günümüze bu unsurlar nasıl oluştu bunlar detaylandırılarak günümüz siyasetine ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Ukrayna ulusal kimlik inşasında Polonya'nın etkisi zaman zaman doğrudan zaman zaman ise de dolaylı etkiler bırakmıştır. Örneğin Lehistan-Litvanya Birliği döneminde Uniate Kilisesi'nin kurulması Ukraynalıların dini yapılarında günümüzde de devam eden etkiler bırakmıştır. Ukrayna'da Ortodoks ve Katolik kiliseler arasında üçüncü bir kilisenin ortaya çıkması dini anlamda ve kültürel anlamda önemli değişimler yaratmıştır. Dil konusunda ise aynı şekilde Lehistan-Litvanya Birliği döneminde Lehçe kelimeler Ukrayna diline asimile olmuştur. Lehçe'nin etkisi günümüzde Ukraynaca kelime dağarcığında görülmektedir. Ukrayna ulusal kimlik inşasında Polonya'nın etkisi dolaylı olarak Kazakların meydana gelmesini ve Ukrayna toplumsal yapısını etkilemiştir. Kazakların, Ukrayna toplumuna dâhil olması ile beraber toplumsal yapısı değişmiş ve beş temel sınıf ortaya çıkmıştır. Bunlar sırasıyla: Elitler (şlahta), Kazaklar, Ruhban sınıfı (jretsı), Vatandaşlar (mıstıçı), Köylüler (krestiane). XIX. Yüzyılda, Ukrayna dilinin yeniden inşa sürecinde köylüler önemli bir rol almışlardır ve köy yaşamının gelenekleri, ulusal kültürün bileşenleri için kullanılmıştır (Satymova, 2016).

Günümüzde Ukraynalılar kimliği bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Genel olarak Batı ve Doğu bölgeleri arasında Ukraynalıların siyasi görüşleri farklılık göstermektedir. Bu çalışmanın alana katkısı Ukrayna'da 2014 senesinde meydana gelen Meydan Devrimi'nin nedenlerini gibi güncel gelişmeleri anlamak ve Ukraynalıların kimlik inşa sürecinin günümüzdeki politik gelişmelere yansımalarını göstermektir. Çalışmanın özgünlüğü ise Ukrayna kimlik inşa sürecini Polonya'nın etkileri ve Ukrayna-Polonya İlişkileri bağlamında ele alınmasıdır. Konuya dair ihtiyaç duyulan şey, sahadaki süreçlerin daha derinden anlaşılmasıdır. Temel bir endişe, devam eden krizin, siyasi davranışları uzun süre gelecekte şekillendirebilecek ve bölgede silahlı çatışmanın daha da yayılmasını kolaylaştırabilecek kimlik kutuplaşmasına neden olacaktır (veya zaten sonuçlanmış olduğudur) (Onuch, Hale ve Sasse, 2018).

2. Ukrayna Kimlik İnşa Sürecinde Polonya'nın Etkisi Bağlamında Önemli Olan Unsurlar

"Kimlik" konusu sosyolojide, sosyal psikoloji, felsefe ve antropolojide yaygın olarak incelenmekte ve "kişilik", "öz", "özellik", "birey" gibi kavramlarla aynı düzlemde incelenmektedir. Ulusal kimlik kimliğin sürekliliği, sürdürülebilirliği, etnik unsurları ve milliyet kavramlarının tanımlanarak farkındalığı ile ilişkilidir (Abdullayeva N., 2020:23-28). Kimlik kavramı kendi içinde farklı alt gruplara bölünmektedir. Kimlik; devlet kimliği, dini kimlik, etnik kimlik ve milli kimlik gibi bireyi veya grubu tanımlayan inançlar, ifadeler, niteliklerdir. Etnik kimlik konuşma ve jestleri kendine ait karakteristik özelliklere sahip, otomatik davranış dizilimi olarak ifade edilmektedir. Etnik kimlikten söz edilebilmesi için grubun kendini adlandırması ve toplumda bireyin kendini o etnik kimlik ile tanımlaması, ortak

kökenlere dair tarihsel bir belleğin olması, orak tarihsel bellek ve toplumun önemli bir kısmında birlik anlayışının olması gibi temel özelliklerin var olması gerekmektedir (Satymova, 2016). Etnik kimlik, ortak fiziksel veya "ırksal" özelliklere dayanan ve genellikle genetik olarak aktarılan özelliklere dayanan bir kimliktir. Etnik kimliğe aidiyet (genellikle ailelerden geçen) dil unsuruna, aile köklerinden gelen kültürel unsurlara veya ebeveynlerinin kökenlerine dayanan unsurlar ile gerçekleşmektedir (Onuch ve diğerleri, 2018).

Kimlik inşasının yapılandırılma süreçleri incelendiğinde "belirli bir zafere ya da zulme dayanan tarihsel bir olay" temel unsurlardan biridir (Gümüş, 2010:122). Lehistan-Litvanya Birliği dönemi incelendiğinde Polonyalıları karşı kazanılmış zafer ve Ukrayna Milli Halk Cumhuriyeti'nin kurulması ulus inşa süreci için önemli noktalardan biridir. Kazakların (Cossack)³, Ukrayna halkını Polonya seçkinlerinin uyguladığı baskı ve zordan kurtarmış oldukları için söz konusu kimlik inşa sürecinde kahraman rolünü taşıdıklarının da altı çizilmelidir. Bugün Ukrayna Kazakları⁴, ulusal mit biçimini almış ve dolayısıyla Ukrayna tarihçiliğindeki en önemli araştırma konularından biri haline gelmiştir (Özkural Köroğlu ve Satymova, 2021:523-534).

Ukrayna kimlik inşa sürecinde ayrıca etkili olan bir diğer faktör ise "öteki" faktörüdür. "Farklılığın tanınması kimliğin mantığı içerisinde yer etmiş olan bir gerekliliktir, ötekinin inşa edilmesi ise bu mantığın içine olayca sızan bir ayartmadır" (Tatar, 2012:93). Ukrayna örneğinde ötekileşme Polonyalıları karşı meydana gelmiştir. Bundan dolayı Polonya'nın Ukrayna kimlik inşa sürecindeki etkisinin incelenmesi önem arz etmektedir. "Ötekilik" duygusu, iki taraf hem etnik olarak yakın olduğunda hem de bir milliyetin "öteki"nin ayrı varlığını tanımayı reddettiği durumlarda daha acil hale gelmektedir. Bu gibi durumlarda, ulusal kimliğin "öteki" farkı acıdan tanımlanma ihtiyacı, daha büyük bir birimin alt grubu dışında herhangi bir var olma hakkından mahrum bırakılan uyruk için daha zorlayıcı hale gelmektedir (Kuzio, 2001:344).

Ukrayna ulus inşa sürecinde diğer önemli unsur ise "aidiyet hissi"dir. Her ulusun temelleri belli ortak özelliklerle tanınma ve toprağın belirli bir kısmına ait olma hissine dayanmaktadır. Aidiyet hissi ulus inşa sürecini kolaylaştıran faktörlerden biridir. Bir grup insanın "millet" oluşturabilmeleri için o toplumda kendileri gibi başka bireylerin de bulunmasını hissetmeleri önemlidir (Berger, 1995:162). Tarihsel süreç, aidiyet hissini oluşması açısından önemlidir. Örneğin Avrupa'da ulus inşa süreçleri başta milli unsurlar taşımayan ve baskın gruplar tarafından yönetilen küçük gruplarla başlamıştır. Latinler, Galtorlar ve Slavlar gibi dominant gruplar zaman ile "regnum"⁵ ları oluşturmuşlardır. Gruplardan farklı olarak meydana gelen regnumlar, kral ve kraliyet ailesi tarafından yönetilmektedirler. Tarihsel süreç içerisinde bazı regnumlar hayatta kalmayı becererek ulus inşasında ilk adımları atmaya başlamışlardır. Belirli bölgelerde birçok nesil boyunca yaşayarak insanlar söz konusu bölgelerin politik olarak kalıcı bir parçası olduğunu hissetmeye başlamışlardır (Deutsch ve Foltz, 2010:18). Bu da aynı coğrafyada yaşayan insanlar arasında bir aidiyet duygusu yaratmıştır (Onuch ve diğerleri, 2018).

Ayrıca ulus inşa sürecinde önemli bir diğer unsur ise "ortak din" in olmasıdır. Ukrayna kimlik inşa sürecinde etkili olan Uniate Kilisesi Polonya etkisi ile meydana gelmiştir. Lehistan-Litvanya Birliği'nin sorunlarından biri halkın farklı mezheplere ait olmasıdır. Ukraynalıları daha kolay kontrol altında tutabilmek için bölgede Katoliklik ve Ortodoksluk arasında bir uzlaşma sağlanmaya çalışılmıştır. Bugünün Ukrayna topraklarında 9 Ekim 1596'da Breşte şehrinde imzalanan bu anlaşmaya göre, Ortodoksluk ve Katoliklik arasında bir orta yol olarak Unia kilisesi⁶ kurulmuştur (Davies, 2006:115). Unia kilisesi Papa'ya teslim olmuş, ilahi hizmetler Bizans ayinine ve Slav diline göre yapılmaya başlanmıştır. Bölgede, Unia ile beraber Uniate Kilisesi de hizmet vermeye başlamıştır.⁷ Uniate Kilisesi'nin kurulması

³ Milli Ukrayna kültürünün başlangıcı Kazaklara dayanmaktadır. Kendiliğinden, doğal bir şekilde meydana gelen Ukrayna Kazakları zaman zarfında dış etkenlere maruz kalarak gelişmiş ve günümüzün Ukrayna kültürünü oluşturmuştur.

⁴ Kazaklar, kendine has özellikleri ve kimliği olan özel bir etno-kültürel topluluktur.

⁵ *Regnum* (Latince krallık veya egemenlik için kullanılmaktadır) burada coğrafik bir birim, bir bölge anlamına gelmektedir.

⁶ Ortodoks ve Katolik kiliselerini birleştirme amacını taşıyan bu kilise 1596 Breşte anlaşması sonucunda ortaya çıkmıştır. Unia Kilisesinin kabulü Ortodoks mensupların Papa'ya da kabul ettikleri anlamına gelmektedir. Söz konusu durum Lehistan-Litvanya Birliğinde yaşayan Ukraynalı halkı için çok ağır geçmiştir.

⁷ Kilise günümüzde de hizmet vermektedir.

amacına ulaşmış ve Ukraynalıların kolonileştirilmesi artmıştır. Polonya, Uniate Kilisesi aracılığıyla Polonyalılar ve Ukraynalılar arasında dini farklılıkları kaldırarak Ukrayna halkı üzerinde egemenliğini güçlendirmeye çalışmıştır.

Günümüzün Ukrayna kimliği üzerinde bölgesel kimlik gelişi önemli yer almaktadır. Ukraynalıların geniş kimliği çerçevesinde bölgesel, dilsel, dini ve kültürel kimlikleri içeren daha küçük (bölgesel) kimliklerin oluşmasında katkıda bulunan birçok faktör söz konusudur. Dilsel, dini ve kültürel kimlikler geniş Ukrayna kimliğini tamamlar ve toplumun çeşitliliğine tanıklık etmektedirler. Ukrayna dili, Ukrayna Anayasasında yer alan tek resmi dil statüsündedir. Aynı zamanda, “Ukrayna’da ücretsiz Rus dili ve Ukrayna’daki ulusal azınlıkların diğer dillerinin geliştirilmesi, kullanılması ve korunması” anayasada yer almaktadır. (“Ofitsiynyy portal Verkhovnoyi Rady Ukrayiny”) Günümüzde Ukrayna’nın Batı bölgelerinde Ukraynaca konuşulup Doğu bölgelerinde ise Rusça ağırlıklı olarak konuşulmaktadır. Konuşulan dilin arkasında aslında tarih boyunca gelişmiş bir aidiyet ve benimseme hissi söz konusudur. Ukraynaca konuşulan ülkenin Batı kesimi tarihsel süreç içerisinde Polonyalılarla aynı toprakları paylaştığından Lehçe kelimelerin Ukrayna diline asimile olduğu ve Ukraynacayı etkilediği gözlenmektedir. Doğu bölgesinde ise yıllar süren Rus hâkimiyeti neticesinde Rusça ağırlıklı olarak konuşulmaktadır. Diğer deyişle, Ukrayna sadece iki dilli bir ülkeden ziyade siyasi görüşleri de iki taraflı olmuştur (Nergiz Özkural Köroğlu ve Satymova, 2021:523-534).

Toplumda benimsenen çeşitli normlar ve değerler dâhil olmak üzere birçok unsurun kültüre atfedilebileceği de açıktır. Kültürel normların kabulü, belirli bir kültürde benimsenen değerler ve geleneklerin prizması aracılığıyla dünyanın algılanmasıyla bu kültürle özdeşleşme en geniş anlamıyla “kültürel kimlik” teriminin özünü tanımlamaktadır. Dahası, kültürel kimlik, dilsel ve dini kimliklerle yakından bağlantılıdır. Bugün Ukrayna toplumunda benimsenen normların çoğu diğer kültürlerin etkisi altında oluşmuştur. Ukrayna’nın farklı bölgeleri kendi kültürel ve tarihi gelişim süreçlerinden geçmiştir. XVII. Yüzyılın ortalarında Rus İmparatorluğu’nun bir parçası olan Ukrayna’da Rus kültürü ana kültürel gelenek haline gelmiştir. Dahası, Rus dilinin hâkimiyeti neticesinde büyük şehirlerde Ukraynalıların sıklıkla asimile olduğu gözlenmektedir. Ukrayna kültürü kendini en iyi Ukrayna kırsal topraklarında korumuştur. Aynı zamanda, tarihsel süreçte Polonya devletinin bir parçası olan Batı Ukrayna’da, Ukrayna kimliği daha belirgin olarak görülmektedir. Ancak esasen küçük yerleşim yerlerinde Ukrayna dili, kültürü ve Ukraynalı milli kimlik anlayışı daha güçlüdür. Batı Ukrayna’nın büyük şehirlerinde (Lvov, Chernivtsi) farklı milletlerden insanlar hoşgörünün ortaya çıkmasına, diğer kültürlerle saygı duyulmasına ve şehirlerin kültürel çeşitliliğinin tanınmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu şehirlerde uluslar-üstü kültürel bir geleneğin söz konusu olduğu ileri sürülebilir.

2.1. Polonya’nın Ukrayna Kimliğine Etkilerinin Tarihsel Arkapları

Ukrayna kimlik inşa süreci tarihsel olarak çok zorlu bir süreçten geçmiştir. Ukrayna devleti siyasi haritada 1918 senesinden itibaren görülmeye başlanmıştır (Zhil’tsov, 2018:309). Ortak bir tarihsel geçmişin olması, belirli bir bölgede uzun dönem boyunca nüfuz edilmesi, ötekilere benzemeyen kendilerine has bir kültürün bulunması ve bu kültüre bağlı bayramların, törenlerin olması Ukrayna kimlik inşa sürecini etkileyen önemli faktörler arasındadır. (Nergiz Özkural Köroğlu ve Satymova, 2021:523-534). Her ne kadar Ukrayna kimlik inşa sürecini etkileyen pek çok unsur bulunsun da bu bölümde Polonya’nın Ukrayna üzerindeki etkisini anlamamızı sağlayacak tarihi unsurlar üzerinde durulacaktır.

Polonyalıların Ukrayna’nın tarihi içerisinde farklı dönemlerde belirgin etkileri olmuştur. Bu dönemler Kiev Dukalığı ve Galiçya-Volyn Prenslığı dönemi (XII-XIV. Yüzyıllar arası), Lehistan-Litvanya Birliği dönemi (1569-1795), Rusya ve Avusturya İmparatorluklarının parçası olarak Ukrayna (1772-1890) ve SSCB döneminden günümüze (1922-2021) olan dönemlerdir. Günümüz Ukrayna ve Polonya’sı Lehistan-Litvanya Birliği dönemine kadar uzanan süreçte aynı toprakları paylaşmışlardır. Ortaçağın sonlarında Ukrayna topraklarından sadece Galiçya bölgesi Polonya’nın etkisi altında bulunmaktadır. Ancak Lehistan-Litvanya Birliği’nin ortaya çıkmasıyla beraber, Ukrayna toprakları bu Birliğin etkisi altına girmiştir. Ukrayna’nın SSCB’ye dahil olması, Polonya hükümeti için Ukrayna konusunda yeni politika uygulama zorunluluğu getirmiştir. Polonya Ukrayna’ya karşı izleyeceği dış siyasetini 18 Aralık 1939

bildirgesinde açıklamıştır. Bu bildirmede Polonya dış siyasetinin temel unsurları ile azınlıklara karşı eşitlik ve adalete bağlı olunması ile ilgili ilkeler vurgulanmıştır.

Ukrayna tarihinin ilk dönemine bakıldığında, Doğu Slavlar'ın en eski şehri Kiev, V. Yüzyılda kurulmuştur. Çevresinde büyük kabileler Polanski ittifakı oluşturmuşlardır. Bu ittifak sonucunda Doğu Slavlar büyük millet oluşturmaya başlamışlardır. Belirli bir bölgede yerleşmişler ve devlet kurmuşlardır. Kendi siyasi örgütleri, kültürel ve toplumsal hayatları olmuştur. Bu temelde, tek bir Eski Rus halkı oluşmuştur. Kiev Rus, Orta çağ Avrupa'sının güçlü siyasi, ekonomik ve kültürel aktörü haline gelmiştir (Grushevskiy, 2013). Söz konusu dönemde bugünkü Ukrayna, Beyaz Rusya ve Rusya topraklarında devlet anlayışı, şehirleşme, dış ilişkiler gibi anlayışlar ortaya çıkmıştır. Dukalık Moğol-Tatarların istilası sonucunda parçalanmıştır.

Ukrayna tarihinin Lehistan-Litvanya Birliği dönemine bakıldığında Ukraynalıların millet olarak baskı gördüğü bir dönem karşımıza çıkmaktadır. Ukraynalılar Polonyalılaştırma sürecine maruz kalmışlardır (Ministerstvo Obrazovaniya i Nauki, Molodezhi i Sporta Ukrayny, 2013:23). Lehistan-Litvanya Birliğinde üst yönetici unvanları genel olarak Polonyalılara ait olmuş Ukraynalılar ise genel olarak alt sınıflarda yer alabilmişlerdir. Fransız mühendisi Boplan yazdığı çalışmada Ukraynalı halkının durumunu şöyle anlatmaktadır: "Panlar, sadece mülkiyet üzerinde değil, ayrıca insan hayatları üzerinde de sonsuz güce sahipler, Polonya seçkinlerin özgürlüğü o kadar büyük ki, köylülerin durumu cezalı olan hükümlülerin durumundan daha kötü durumda" (Solov'yev, 2004:113). Ukraynalılar çok kötü şartlar altında yaşamak zorunda kaldıklarından dolayı çok sayıda ayaklanma baş göstermiştir. Polonyalı baskısına karşı bu ayaklanmalar Ukraynalıların birleşmesine ve daha bir birlik olarak hissetmelerine yol açmıştır. Polonyalılara karşı ayaklanmaların en önemlisi Boğdan Khmel'nitsky ayaklanmasıdır (Zin'ko). 1648'de meydana gelen bu ayaklanmaya müteakiben meydana gelen Rusya-Polonya Savaşı Lehistan-Litvanya Birliği'nin önemli ölçüde zayıflamasına yol açmıştır. Savaş sonucunda Dnepr nehrinin sol kıyısında bulunan Ukrayna toprakları, Kiev, Smolensk şehirleri ve Dnepr nehrinin önemli bir bölümü Moskova yetkisinin altına geçmiştir (Russkaya İstoricheskaya Biblioteka, Vosstaniye Khmel'nitskogo). Dnepr nehri Ukraynalı halkının "bölünme" yeri olmuştur. Nehrin sol kıyısında bulunan topraklar Rusya topraklarına katılmış, nehrin sağ kıyısı tarafında bulunan topraklar ve Galiçya bölgesi ise Lehistan-Litvanya Birliğinde kalmıştır. Bu bölünme sonrasına Levoberejnaya Ukraina (Sol kıyı Ukrayna) ve Pravoberejnaya Ukraina (Sağ kıyı Ukrayna) terimleri meydana gelmiştir.

XIX. Yüzyıl boyunca Ukrayna ve Polonya halkları arasında siyasi ve kültürel savaş Galiçya bölgesinde devam etmiştir. Bu dönemde Galiçya bölgesi Avusturya-Macaristan yönetimi altındadır. 25 Aralık 1917'de Ukrayna topraklarında Sovyet Ukrayna Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Çok uzun süremeyen bağımsızlık dönemi Ukrayna siyasi yönetiminin oluşmasında etkili olmamıştır. 1918-1919 seneleri arasında söz konusu bölgede Polonya-Ukrayna savaşı meydana gelmiştir. Savaş Avusturya-Macaristan ve Rus İmparatorlukların çöküşü zamanına rastlamış, Rusya'daki iç savaş koşullarının istikrarsızlığında devam etmiştir. Savaşın özelliği, kendiliğinden oluşmasıdır. Silahlı çatışmalar, bütün Galiçya bölgesinde aynı zamanlarda ortaya çıkmıştır. Savaşın ana nedenlerinden biri Ukrayna halkının azınlıkta olup Polonyalıların baskısı altında kalmasıdır. Savaşın Birinci Dünya Savaşına denk gelmesi Ukraynalıların avantajına olmuş ve 1918'in yaz aylarında zayıflayan Avusturya-Macaristan bağımsızlığını ilan eden Ukrayna Halk Cumhuriyetini fiilen kabul etmek zorunda kalmıştır. 1918 Ekim ayında ise toplu grevler sonucunda yerel yönetimler halkın haklarını sağlamak amacıyla Ulusal Konseyler oluşturmuştur (Voyennaya Literatura). Bu dönemden itibaren Ukrayna, Polonya'dan bağımsız bir ülke haline gelme aşaması başlamıştır. Ukraynalılar kimlik oluşturma sürecinin ana etkenlerden biri olan "mekâna" sahip olma çabalarına başlamışlardır. Halkın kendilerine ait topraklara sahip olmaları milli ruhunun güçlenmesine yol açmıştır. 1922 senesinde ise Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak Sovyetlere dâhil olmuştur. Ülkede siyasi istikrarsızlık devam etmiştir. Polonya hükümeti 18 Aralık 1939 senesinde yayınladığı Bildirmede Ukrayna'ya karşı izleyeceği politikanın temel unsurlarını açıklamıştır (Izbornik). Bu bildirmede, Ukraynalıların Polonya'dan tahliye edilmesi, "eşit haklar-eşit sorumluluklar" ilkesinin siyasal, kültürel ve sosyal alanlar için uygulanması, bölgesel özerkliğin getirilmesi gibi ilkeler yer almıştır.

İkinci Dünya Savaşında Ukrayna toprakları Alman işgali altında kalmıştır. Naziler ülkede yeni bir düzen kurmuşlardır. Ukrayna halkı açlık ve yoksulluğa bırakılmıştır. Ukrayna Almanlaştırma sürecine maruz kalmıştır. Nazi katliamları Ukrayna'da en şiddetli şekilde kendini göstermiştir. Antifaşist mücadele olarak Ukrayna'da UHM (Ukrayna Milli Hareketi) başlamıştır. Hareketin amacı ülkeyi sadece faşistlere karşı değil, aynı zamanda Sovyetlere karşı korumaktır. Ukrayna 1944'te Nazi işgalinden kurtarılmıştır. Ukrayna Milli Hareketi 1950'ye kadar faaliyette bulunmuştur (Yurchenko, 2007:36-37).

İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunda, Ukrayna-Polonya arasındaki ilişkiler ister istemez değişmiştir. Komünist Polonya'nın dış politikası SSCB'nin resmi doktrini olan "proleter enternasyonalizm" teorisi üzerine yapılandırılmıştır. Moskova politikası, Polonyalıların, Ukrayna'nın bağımsızlığını kabul ettirmeme ve gizli asimilasyon yaparak "Ukrayna sorununu" çözmesi yönünde olmuştur. Bu bağlamda "Ukrayna Sorununu" ve Ukrayna kurtuluş hareketinin ortadan kaldırmayı amaçlayan Polonya komünistleri "Vistula" operasyonunu gerçekleştirmiştir (Samolik, 2009). Yüz kırk bin Ukraynalıya, "kolektif sorumluluk prensibi" uygulanmıştır. Ukraynalılar aileleri ile beraber doğu Ukrayna etnik topraklarından asimilasyon amacıyla, dokuz farklı bölgeye taşınmaya zorlanmışlardır. Sınır dışı edilen bu aileler, ikamet yeri değişikliği ve serbest dolaşım haklarından maruz bırakılmışlardır. Bu kısıtlamalar, 1970'li yılların sonlarına kadar geçerli olmuştur. Ukrayna etnik topraklarından sürülmesi ile paralel olarak, çok sayıda tarihi ve kültürel anıtın yıkımı başlamıştır. Yerli halkı anımsatan anıtlar yok edilmiştir (Novoye Vremya). Stalinci modeli temel alan "Vistula" operasyonu, büyük ölçüde planladıkları sonuca ulaşmıştır. Kendi topraklarından, kendi kökleri, gelenek ve göreneklerinden yoksun Ukraynalılar, yavaş yavaş kendi etnik ve kültürel kimliklerini işaretlerini kaybetmişlerdir.

2.2. Polonya'nın Ukrayna Kimliği Üzerindeki Etkisinin Güncel Yansımaları

Günümüzde Polonya'nın Ukrayna kimliği üzerinde yansımalarını iki ülke arasındaki ilişkilerin analizi ile anlamamız mümkün olacaktır. Günümüzde Polonya ve Ukrayna'nın ilişkilerinin yeniden canlanma süreci Polonya hükümetinin demokratlar eline geçip bağımsızlık ilan etmesiyle başlamıştır. Polonya, Ukrayna bağımsızlığını tanıyan ilk devlet olmuştur (1 Aralık 1991 referandum sonuçlarının açıklanmasından hemen sonra bağımsızlık ilanını onaylamıştır). Polonya'nın Ukrayna'ya yönelik siyaseti "Ukrayna Sorunu" nun çözülmesinden ziyade yeni kurulan ve bağımsızlığını kazanan Ukrayna ile uzun döneme yönelik stratejik plandan oluşmaktadır. 1990'lı yıllarda Polonya-Ukrayna ilişkileri Polonya'nın komşu ülkeleri ile olan dış ilişkilerini tekrar gözden geçirip geliştirmesini tavsiye eden "Gedroyts-Meroşevski" (Jerzy Giedroyc-Juliusz Meroszewski) doktrininden ciddi şekilde etkilenip ortaya koyduğu "doğu politikası" bağlamında değerlendirilebilir. Bu noktada Polonya, Ukrayna'nın Avrupa yanlısı politikalarını desteklemeye başlayarak Ukrayna'nın Orta Avrupa Girişimini ve Avrupa Konseyi'ne (1994) girişini desteklemiştir. Batı yanlısı Ukraynalıların görüşlerine destek olan Polonya hükümeti, Ukraynalıların kendi tarihsel kimliklerini güçlendirip Rusya'dan dil, din, kültür ve siyaset bağlamında ayrılmasını ve Rus işgalinden kurtularak tam "bağımsız" bir Ukrayna devleti olabilmelerini desteklemektedir. İki ülkenin ilişkileri adına önemli bir adım, 1994 yılında Ukrayna'da Leonid Kuçma'nın iktidara gelmesiyle birlikte, Polonya-Ukrayna arasında Stratejik İşbirliği Bildirisi'nin imzalanmasıdır (Chernova, 2012:31-37). Varşova, Avrupa ile Kiev'in yakınlaşması yönünde etkin rol oynamıştır. Bu minvalde Polonya, Avrupa Birliği'nin genişleme projesini destekleyen ülkelerden biri olmuştur (Özkural, 2015:33-38).

Polonya ve Ukrayna'nın ilişkilerindeki yakınlaşma ve olumlu adımlar 25 Haziran 1996 tarihinde imzalanan "İkinci Dünya Savaşı Sırasında Kaybedilen ve Yasadışı Yollarla Yerinden Edilen Kültürel Varlıkların Korunması ve İade Edilmesine İlişkin İşbirliği Anlaşması" ("Uhoda mizh Uryadom Ukrayiny ta Uryadom Respubliky Pol'shcha pro spivrobitnytstvo u spravi okhorony ta povernennya vtrachenykh i nezakonno peremishchenykh pid chas Druhoyi svitovoyi viyny kul'turnykh tsinnostey", 1996) ve 20 Mayıs 1997 tarihli "Kültür, Bilim ve Eğitim Alanında İşbirliği" ("Uhoda mizh Uryadom Ukrayiny i Uryadom Respubliky Pol'shcha pro spivrobitnytstvo v haluzi kul'tury, nauky i osvity", 1997) ile devam ettirilmiştir. Bu çerçevede Ukrayna ve Polonya arasındaki temel kültürel işbirliği alanları; uluslararası müzik ve tiyatro festivalleri, sanat, sinematografik ve diğer önemli etkinlikler çerçevesinde sanat gruplarının değişimi, tiyatrolar arasında doğrudan bağların desteklenmesi, konser organizasyonları,

müzeler, halk sanatları merkezleri ve ulusal azınlıkların kültürel etkinliklerine destek verilmesi üzerine yapılması konusunda uzlaşmaya varılmıştır.

Ancak, Ukrayna'da meydana gelen "Turuncu Devrim" Polonya'nın 2004 yılında AB üyesi olması Ukrayna ile ilişkileri olumlu bir ivme kazandırmıştır denilebilir. AB'nin 2004 yılında Avrupa Komşuluk Politikası bağlamında Ukrayna ile yakın ilişkiler kurmak istemesi ve Ukrayna üzerindeki Rus etkisini azaltma isteği neticesinde Polonya'ya bu politikanın "Doğu Boyutu" çerçevesinde etkin rol verilmiştir. Polonya ile Ukrayna arasında bu dönemde kültürel faaliyetler ilişkileri canlandırmak için hız kazanmıştır. Örneğin, 2004 yılında Ukrayna-Polonya sınırındaki Avrupa Komşuluk Günleri'nde bir festival düzenlenmeye başlanmıştır (Pachos,2013). "İyi Komşuluk" Günleri kapsamında, sınır ötesi işbirliği forumları ve konferansları, müzikal ve sanatsal performanslar, futbol maçları, geleneksel mutfakla yemek piknikleri, halk sanatları fuarları, ustalık sınıfları ve çocuklar ve gençler için entegrasyonu sağlamak için etkinlikler yer almaktadır. Yine Polonya'nın AB'ye üye olması ve Avrupa Komşuluk Politikasının kurulmasının akabinde Ukrayna'da "Polonya Yılı" (2004) ve Polonya'da "Ukrayna Yılı" (2005) ilan edilmiştir (Vital'yevna, 2013). Yine bu senelerde Polonya ve Ukrayna'da çeşitli kültürel festivaller, konserler meydana gelmiştir. Ayrıca, Ukrayna ile Polonya'yı kültürel olarak yakınlaştıran önemli bir diğer olay da Avrupa Futbol Şampiyonası "Euro-12"nin oluşturulmasıdır. Bu spor etkinliğine bir dizi kültürel etkinlik eşlik etmiştir. Ukrayna ve Polonya'dan yaklaşık 4000 sanatçının katıldığı 450 etkinlikten oluşan "Avrupa Kültür Stadyumları-Ukrayna-Polonya Kültürel Kimlik" programı uygulanmıştır ("Europejski Stadion Kultury resmî web sitesi", 2020).

2004 ve 2005 yıllarında ivme kazanan Polonya ve Ukrayna'nın ilişkileri zamanla dinamiklerini yitirmiştir. Çünkü Polonya Cumhurbaşkanı artık daha çok ülkesinin iç sorunları ile ilgilenmeye başlamıştır. 2007 senesinde Polonya'da Donald Tusk'un seçimleri kazanması ile Polonya'nın Ukrayna ile ilişkileri yeniden canlanmaya başlamıştır.

Polonya ve Ukrayna arasındaki ilişkiler uzun bir tarihsel süreçten geçtiğinden dolayı olumsuzluklar da söz konusu olmuştur. Polonya ve Ukrayna'nın ilişkilerinde tarihsel travmaların etkisi büyüktür. II. Dünya Savaşı sırasında milliyetçi Ukrayna İsyân Ordusu (UPA) (Kyrychuk, 2014) üyeleri Naziler ile işbirliği yaparak Polonyalıların yok edilmesine destek vermişlerdir ve bugün halen daha bu kişileri "kahraman" olarak görenlerin sayısı oldukça yüksektir. UPA liderleri Stepan Bandera'nın 2009'da doğumunun yüzüncü yıldönümünde binlerce Ukraynalı milliyetçi sokaklara dökülmüştür. Dönemin Cumhurbaşkanı Yuşçenko, 2010 senesinde yüzlerce Polonyalının ölümünden sorumlu olan Bandera'ya Ukrayna Kahramanı unvanını vermiştir ("Yushchenko prisvoil Bandere zvaniye Geroya Ukrainy", 2010). Bu adım, umutlarını Polonya'nın Yuşçenko liderliğindeki Ukrayna ile yakınlaşmasına bağlayan Polonyalıların en büyük hayal kırıklığı olmuştur. Ancak Viktor Yanukoviç'in 2010 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kazandığı zaferden sonra, Ukrayna tarafı Polonya-Ukrayna tarihinin bu sancılı sayfasını çevirmek için bir dizi adım atmıştır.

2014 senesinde Ukrayna'da meydana gelen siyasi kriz Polonya'nın doğu ülkelerine karşı izlediği siyasetini değiştirmesine yol açmıştır. Ukrayna, Polonya için aynı toprakları uzun tarihsel bir süreçte paylaştığı bir ülkedir ve bundan dolayı Polonya için komşu ülkeden daha fazlasıdır. Polonya, Ukrayna'da Meydan Devrimi olarak anılan olaylarda aktif rol almıştır. Bu önerilerle Tusk, yedi AB ülkesini ziyaret etmiş ve ortaya koyulan plan doğrultusunda dönemin Cumhurbaşkanı Yanukoviç ile bir anlaşmanın imzalanması için girişimlerde bulunmuştur. 2014'te yaşanan krizin ve Meydan Devrimi'nin sonucunda Ukrayna'da siyasi lider değişmiş, Kırım yarımadası Rusya'ya dâhil edilmiş ve ülkede ekonomik kriz başlamıştır. Ukrayna yaşadığı kriz sonrasında, AB tarafından beklediği desteği görememiş ve AB'ye bütünleşme için bir adımı bulamamıştır. Ancak Polonya'nın Rusya'nın saldırganlığına karşı koymada Ukrayna'nın en sadık ortaklarından biri olduğu ve Kırım ile Donbas'ın işgali sona erene kadar Rusya Federasyonu'na karşı yaptırımların korunmasını savunduğunun altı çizilmelidir (Kravchenko, 2020). Ukrayna'yı 2017 senesinde Polonya ve Ukrayna arasında "tarihsel bellek" sorunları meydana çıkmaya başlamıştır. 2017 senesinin yazında Ukrayna devleti, Ukrayna topraklarında gömülmüş Polonyalıların aranması ve mezarlarından çıkarılmasına dair Polonya'nın başvurusunu reddetmiştir.

Buna cevap olarak 2 Kasım 2017'de Polonya Dışişleri Bakanı ve Hukuk ve Adalet Partisi üyesi Witold Vashchikovsky, Ukraynalıların ülkeye girerek Polonya karşıtı görüşlerini sergilemelerine izin vermeyecek bir tasarı üzerinde çalışmalara başladıklarını açıklamıştır.

31 Ağustos 2019'da ortak bir basın toplantısında konuşan Ukrayna Cumhurbaşkanı, Polonya ile müzakereler sırasında, paylaşılan geçmişin trajik sayfaları da dâhil olmak üzere tarihi konuları oldukça açık bir şekilde tartıştıklarını dile getirmiştir. Zelensky, "Bu çok acı verici bir konuydu, ancak Ukrayna ile Polonya arasında dostane stratejik ilişkiler kurma yönündeki büyük karşılıklı saygı ve siyasi irade, bu çalışmayı tamamlamamıza ve ortak tarihimizin acı sayfalarını çevirmemize yardımcı olacaktır" diye açıklama yapmıştır. Ziyaretin sonuçlarını Polonya-Ukrayna ilişkilerinde bir "atılım" olarak nitelendirilmiştir. Şimdi her iki ülkeden de geçmiş olayların günümüz süreçler üzerindeki etkilememesi için "tarihi tarihçilere bırakma" çağrılarında bulunmuşlardır ("Official website of the President of Ukraine", 2019)). Ulusal bilinç, geçmişle ilgili fikirlerden beslenir ve bunları zamanımızın karmaşık politik bağlamına kaydeder. Geçmişin farklılaşan görüşlerinin açık bir siyasi arka planı olduğu sürece, bu tür görüş alışverişi akademik bir tartışma çerçevesinde tutulmamalıdır.

12 Ekim 2020'de Kiev'de bir araya gelen Ukrayna ve Polonya Cumhurbaşkanı açıklamalar yapmıştır ("Joint statement following the 23rd EU-Ukraine Summit", 2020). Bu açıklamalar arasında stratejik ortaklık niteliği taşıyan Ukrayna ve Polonya'nın ikili ilişkilerinin önemi vurgulanmıştır. Yeni zorlukların ve tehditlerin üstesinden gelmek için uluslararası işbirliğini güçlendirme ihtiyacı vurgulanmıştır. Ukrayna ve Polonya Cumhuriyeti'nin uluslararası hukuka ve uluslararası ilişkilerin temel ilkelerine duyduğu saygıyı vurgularken, aynı zamanda Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yasadışı işgaline ve Donbass'ta devam eden saldırganlığa son verilmesi çağrısında bulunmuşlardır. Polonya Cumhuriyeti, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin işgalden kaldırılmasına yönelik uluslararası platform çerçevesinde Ukrayna ile işbirliğine ilgi duyduğunu ifade etmektedir. Polonya Cumhuriyeti, Ukrayna'nın Trimorye girişimiyle derinleşen işbirliğini desteklemektedir. Bölgede ve bir bütün olarak Avrupa'da enerji güvenliğini güçlendirmek için enerji sektöründe daha fazla işbirliği ihtiyacını vurgulanmıştır (Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodymyr Zelensky Resmi İnternet sitesi, 12.10.2020). Ukrayna, öncelikle ulusal güvenlik ve savunma sektörünü NATO standartlarına uygun olarak yeniden düzenleme sürecinde Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik hedeflerine pratik destek için Polonya Cumhuriyeti'ne şükranlarını ifade etmiştir.

22 Şubat 2022 de Vladimir Putin ORDLO'yu⁸ tanımakla birlikte, "cumhuriyetlerin anayasalarında" yer alan bölgelerin, yani tüm Luhansk'ın ve tüm Donetsk bölgesinin sınırlarını da tanıdığını belirtmiştir. Böylece Putin, halihazırda "LPR" ve "DPR" olarak adlandırılan bölgelere girmelerine izin verilen Rus birliklerinin, Kiev tarafından kontrol edilen Luhansk ve Donetsk bölgelerinin topraklarında saldırı operasyonlarına katılabileceğini doğrulamıştır. (Ukrainskaya Pravda, "Putin zayavil, chto priznal za ORDLO vsyu Luganskuyu i vsyu Donetskuyu oblast") 24 Şubat gecesi Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'ya karşı bir savaşın başladığını duyurmuş ve bunu "Kiev rejimi tarafından sekiz yıldır soykırıma maruz kalan insanları korumak için "Donbass'ta özel bir askeri operasyon" olarak nitelendirmiştir. Putin'in soykırım iddiaları daha önce Avrupa Birliği ve BM tarafından kesinlikle reddedilmiştir. Operasyon adı altında Rusya, Ukrayna'yı işgal etmeye başlamış ve savaş açmıştır. Bunun neticesinde Ukrayna Devlet Başkanı Volodymyr Zelensky, Rusya ile diplomatik ilişkilerin kesildiğini duyurmuştur. Avrupa Konseyi de savaş başlayınca Rusya'nın örgüt üyeliğini askıya almıştır.

Polonya, Ukrayna'ya taşınabilir uçaksavar füze sistemi, kurşun geçirmez yelek, cephaneye ve kask gibi askeri mühimmatları Ukrayna'ya göndermiştir (Türk, 2022). Polonya Devlet Başkanı Duda, Batılı ülkelere Ukrayna'ya daha fazla silah tedarik etme çağrısında bulunmuştur. Polonya Ukrayna'ya Rusya savaş sebebi sayacağı için savaş uçakları göndermeyi düşünmediğini açıklamıştır (Türk, 2022). Polonya, savaşın başından beri Ukrayna'ya diğer ülkelerin gönderdiği askeri teçhizatın aktarımı için önemli bir lojistik aktarma merkezi olmuştur. Polonya'dan Ukrayna'nın işgale uğramamış bölgelerine bu teçhizatlar gönderilmiştir. Rusya buna engel olmak için Ukrayna'nın Polonya ile sınır olan bölgesini hedef alabilir. Ancak kadınlar ve çocuklardan oluşan savaş mağdurlarının çoğu Ukrayna'nın Polonya sınırından

⁸ Donetsk ve Luhansk bölgelerinin ayrı bölgeleri.

kaçmaya çalışıyorlar ve bu durum sivillerin yaşamını risk altına sokuyor (Brzozowski, Michalopoulos ve Ellena, 2022). Rusya, Ukrayna'yı işgalini ve açtığı savaşı meşrulaştırmak için ve bunun sadece terör unsurlarına ve Nazi'lere karşı bir operasyon olduğunu göstermek amacıyla kendi medya kanallarında kara propaganda yapmaktadır. Polonya, Rusya'nın yaptığı propagandaya karşı önlem almak için Rus propagandası yapan kanalları ve web sitelerini bloke edilmesini sağlamıştır (Krzysztozek, 2022).

Ukrayna ve Rusya arasında çatışma ve Rusya tarafından Ukrayna topraklarını işgal etme girişimleri henüz devam ettiğinden dolayı konuya ancak ileriye dönük varsayım ve tavsiye niteliğinde analizler yapılması mümkündür. Bu durumda Rusya'nın agresif politikasını değiştirmeyeceği ve devam edeceği varsayımı ileri sürülebilir. Ayrıca Polonya'nın ve AB'nin bu duruma daha fazla etki edebilecek hale gelebilmeleri ve Ukrayna'ya doğrudan destek olmalarının mümkün olması için Ukrayna'yı AB üye ülkeleri arasında bulunmasına izin vermeleri gerekmektedir. Ancak çatışma halindeki bir ülkenin AB'nin hali hazırdaki entegrasyon modeline katılması olası görünmemektedir. Ukrayna'nın ekonomik ve siyasi olarak da AB üyeliğinin kriterlerini sağlaması kısa vadede mümkün değildir. Ancak Polonya, Ukrayna'nın AB üyeliğine hızlandırılmış bir şekilde edinme isteğini desteklemektedir. Polonya Cumhurbaşkanı Duda, Ukrayna'ya AB üyeliği için adaylık statüsünün derhal vermeye çağırıştır (HB haber sitesi). Ancak Ukrayna'nın AB üyeliği konusunda AB yetkilileri oldukça temkinli yaklaşmaktadır. Zahmetli ve uzun bir yol olan AB üyeliği için öncelikle Ukrayna'da çatışmaların nihayetlenmesi ve 27 ülkenin oybirliği ile Komisyonu görevlendirmesi gerekiyor. Komisyonun müzakerelerin başlamasına onay vermesi sonrası süreç başlayabilir (Riegert, 2022).

Savaşın başlaması ile Polonya, Ukrayna'da savaştan kaçan sivil vatandaşların sığındığı başlıca ülke olmuştur. Rusya'nın Ukrayna'ya işgalinden hemen sonra yani 25 Şubat 2022'de Polonya, Ukrayna-Polonya sınırını geçen herkes için negatif test ve karantina şartını iptal etmiştir. Ayrıca, Polonya'ya seyahat eden veya girmeyi planlayan Ukrayna vatandaşlarına yardımcı olmak için özel bir resmi sayfa oluşturulmuştur. (HB haber sitesi) Rus işgalinin ilerlemesi ve savaşın Kiev'e kadar yayılması sonrasında sivillerin de ölmeye başlaması neticesinde Ukrayna'dan çoğu kadınlar ve çocuklardan oluşan 1.204.000 mülteci Polonya'ya geçmiştir (BBC News, 2022). Polonya-Ukrayna sınırında bu insani kriz esnasında, Polonyalı ve Ukraynalı yetkililerin Ukraynalı mülteciler ve Ukrayna'dan gelen Afrika ve Arap kökenli mülteciler arasında ayrımcılık yaparak Ukraynalıları ön plana aldıkları da ayrıca göze çarpan çıkan bir diğer detaydır (Chebil, 2022; Ibrahim, 2022).

Polonya Ukrayna'ya gönderdiği desteklere devam edeceğini açıklamaktadır. Polonya gerektiği kadar Ukrayna mültecilerini kabul etmeye hazır olduğunu açıklamıştır. Ayrıca, Polonya Başbakanı Mateusz Morawiecki, Ukrayna'nın restorasyonu için Avrupa'nın en ekonomik yönden en güçlü ülkelerinin bir plan oluşturması gerektiğini dile getirmektedir. (HB haber sitesi, Pol'sha predlagayet sozdat' plan Marshalla-2 dlya vosstanovleniya Ukrainy). Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya, Ukrayna'yı desteklemek ve Rusya'nın başlattığı savaşı sona erdirmek için 10 maddelik bir plan hazırlamıştır. 29-30 Mart arası İstanbul'da gerçekleşecek olan Ukrayna ve Rus heyetlerinin görüşmesi pozisyonları konusunda nihai anlaşma noktası olacaktır. (HB haber sitesi, Ukraina i Rossiya v Stambule. Chem mogut zavershit'sya strategicheskiye peregovory — insaydy i versii)

3. Sonuç

Ukrayna vatandaşlarının etnik kimliği kompleks bir durumdadır denilebilir. Ülkede bazı vatandaşlar kendilerini aynı anda hem Rus hem de Ukraynalı olarak görmektedirler. Birçok Ukraynalı için "etnik köken", Ukrayna toplumuna ait olduklarını hissettiren ana faktör değildir. Genel olarak, bugün birçok ülkede benzer eğilimler gözlemlenmektedir. Küreselleşme, kentleşme, kültürlerin karışımı ve diyalog süreçlerinin yayılmasıyla birlikte, etnik köken çoğu zaman bir kişinin kimliğinin ana belirteci olmaktan çıkmaktadır. Bugün, bu rol daha çok sivil (veya ulusal) kimlik tarafından talep edilmektedir. İnsanları bir devlete aidiyet temelinde birleştirmek, toplumu birleştirmek için çok daha güçlü bir mekanizmadır ve sivil kurumların gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Yurttaşlık kimliği, etnik kimlikten çok daha açık ve dinamiktir. Bir devlete ait olmak, bir kişiyi dilsel ve dinsel seçim, siyasi yönelimler ve kültürel tercihler konularında kısıtlamaz. Başarılı bir durumda, sivil kimlik, bir kişi için hala önemli olabilecek etno-

dilbilimsel ve kültürel faktörleri dışarıda bırakmazken toplumu güçlendirmektedir. Böylece insanlar, en önemli bileşenlerinden biri sivil bilinç olan çoklu bir kimlik geliştirirler. Buna karşılık, etnik kimlik de toplumun bir kısmının sağlamlaşmasında bir faktör olabilir, ancak çok uluslu ve çok kültürlü devletlerde egemen olamaz, çünkü etnik faktör insanları yalnızca ortak kökenleri temelinde birleştirebilir. Bu bağlamda, etnik köken faktörü genellikle bir kişinin dilsel veya kültürel kimliğiyle değiştirilir veya tamamlanır. Bu nedenle, Ukrayna'da kendilerini Ukrayna dili ve kültürü ile özdeşleştirmeyen çok sayıda etnik Ukraynalı bulabilirsiniz. Aynı zamanda aslen Ukraynalı olmayan pek çok kişi Ukrayna kültürünü kabul etmekte, Ukrayna dilini konuşmakta ve Ukrayna devletine ait olduklarını fark etmektedir. Ülkenin tüm sakinlerinin Ukrayna devletine ait olma faktörü ve "Ukraynalılar" adı, etnik kökenlerine bakılmaksızın, ülkenin tüm sakinleri için geçerlidir.

Polonya'nın Ukrayna kimlik inşa süreci üzerindeki etkilerine baktığımızda Polonya'nın Ukrayna'nın ötesi olduğunu görmekteyiz tarihsel süreçte. Lehistan-Litvanya Birliğinde alt sınıflarda yer alan Ukraynalılar, üst sınıflardaki Polonyalılar tarafından baskı görmüşler ve ayaklanmışlardır. Boğdan Khmelnitsky ayaklanması gibi, Ukrayna kimlik inşa sürecinde önemli bir dönüm noktası olan ayaklanmalar neticesinde Ukraynalılar Polonyalıları ötekileştirerek kendi içlerinde daha fazla birlik olarak hissetmişlerdir. Bu sayede Ukrayna milli kimlik anlayışında belli bir yol kat etmişlerdir. Ayaklanmalar sonrasında gerçekleşen Rusya-Polonya Savaşı Lehistan-Litvanya Birliği'nin önemli ölçüde zayıflamasına neden olmuş ve Dnepr nehrinin sol tarafı Rusya'ya Galıçya bölgesi ise Lehistan-Litvanya Birliğine kalmıştır. Bu bölünmede yine bugün Ukrayna toplumunda yaşanan farklılaşma ve bölünmenin tarihsel nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Galıçya bölgesi Polonya'nın ciddi anlamda siyasi ve kültürel etkisi altında kalmıştır. Tarihsel süreçte XIX. Yüzyıl boyunca Ukrayna ve Polonya halkları arasında siyasi ve kültürel savaş bu bölgede devam etmiştir. Dil ve din unsurları bu kültürel savaşın ve etkinin sonucu olarak Polonya'nın Ukrayna kimlik inşa sürecinde önemli yere sahip olmuştur. Örneğin, Katoliklik ile Ortodoksluk arasında melez bir yapıya sahip olan Uniate Kilisesi Polonya'nın etkisi ile meydana gelmiş ve bugün Ukrayna'nın batı kesiminde kalan Galıçya bölgesinde etkili olmuştur. Yine ülkenin Batı bölgesinde Ukraynaca konuşulduğunu Doğu bölgelerinde ise Rusça ağırlıklı konuşulduğu görülmektedir. Polonyalılarla aynı toprakları paylaştığından Lehçe kelimelerin Ukrayna diline asimile olduğu ve Ukraynacayı etkilediği gözlenmektedir.

Polonya'nın Ukrayna üzerindeki etkisi ve günümüz politikalarına yansımalarına bakıldığında tarihte yaşanan travmaların etkin olduğunu görüyoruz. SSCB döneminde Ukrayna kurtuluş hareketinin ortadan kaldırmayı amaçlayan Polonya komünistleri "Vistula" operasyonunu gerçekleştirmiş ve yüzbinlerce Ukraynalı aileleri ile birlikte farklı bölgelere sürülmüşlerdir. Polonya, post-komünist dönemde çeşitli defalar bu operasyondan duydukları üzüntüyü resmi düzeyde belirtmişlerdir. Polonya, Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra batı eksenli bir politika izlediği ve akabinde AB üyesi olduğu için SSCB döneminde yaşanan bu trajedi hakkında kolaylıkla geri adım atabilmiştir. Ayrıca Polonya bu dönemde Ukrayna'nın Avrupa yanlısı politikalarını desteklemeye başlamıştır.

Tarihsel sürece bakıldığında Polonya ve Ukrayna arasındaki ilişkileri etkileyen bir diğer travma ise Ukrayna İsyân Ordusu (UPA)'nın 2. Dünya Savaşı esnasında Nazilerle işbirliği yaparak Polonyalıları katletmesidir. Dönemin Cumhurbaşkanı Yuşçenko'nun, 2010 senesinde yüzlerce Polonyalının ölümünden sorumlu olan Bandera'ya Ukrayna Kahramanı unvanını vermesi ve ülkedeki milliyetçi Ukraynalıların da UPA üyelerini kahraman olarak görmesi iki toplum arasında gerilim yaratan bir konudur. 2017 senesinde Polonya "tarihsel bellek" sorunlarını yoğun şekilde yaşamış ve Ukrayna topraklarında gömülmüş Polonyalıların aranması ile mezarlarından çıkarılmasına dair talepte dahi bulunmuştur. Ancak Ukrayna bu girişime negatif yanıt vermiştir. 2019 senesinde Ukrayna ve Polonya iki ülke arasında gerginliğe neden olan tarihsel travmaların günümüz siyasetini etkilememesi için "tarihi tarihçilere bırakma" yönünde karar almışlardır.

Rusya'nın Ukrayna'yı 25 Şubat 2022'de işgale başlamasıyla bir savaş başlamıştır. Rusya'ya karşı ülkelerini savunmak için kadınlar da dahil olmak üzere sivil Ukraynalıların savaş meydanında sıcak çatışmaya girmesi ülkede uzun yıllardır devam eden kimlik sorgulamalarını bambaşka bir yere taşıyacaktır. Bu savaşın sonucunda Ukrayna kimliğinin daha güçlenmiş bir şekilde mevcudiyet bulacağı

ve Polonya ile ilişkilerinin her zamankinden daha yakın olacağı çok muhtemeldir. Savaş neticesinde Rusya, Ukrayna'daki hükümetin değişmesine ve Rus yanlısı bir hükümetin başa gelmesine vesile olabilir, topraklarının bir kısmını işgal edebilir ancak vatandaşların Ukrayna'ya olan aidiyet duygularının değişmesini sağlaması yaşanan savaş travması sonrası oldukça zor olacaktır. Tarih boyunca gelişen ve güçlenen Ukrayna kimliği daha da güçlü ve belirgin olmaktadır.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.
The authors have no conflict of interest to declare.

Yazarların Katkıları/Authors Contributions

Çalışmanın Tasarlanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)
Conceiving the Study: Author-1 (%50), Author-2 (%50)
Veri Toplanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)
Data Collection: Author-1 (%50), Author-2 (%50)
Veri Analizi: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)
Data Analysis: A Author-1 (%50), Author-2 (%50)
Makale Gönderimi ve Revizyonu: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)
Submission and Revision: Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

- Abdullayeva, N. (2020), Ponyatiye «Natsional'noy İdentichnosti»: Teoretiko-Literaturnyy Aspekt İssledovaniya. <https://Cyberleninka.Ru/Article/N/Ponyatie-Natsionalnoy-İdentichnosti-Teoretiko-Literaturnyy-Aspekt-İssledovaniya/Viewer> Adresinden Erişildi.
- BBC News (2022, 8 Mart), How Many Refugees Have Fled Ukraine And Where Are They Going? Bbc News. <https://www.bbc.com/news/world-60555472> Adresinden Erişildi.
- Harputi, A. (1914). Tarih-İ İlm-İ Kelam. İstanbul: Necm-İ İstikbal Matbaası.
- Berger, P. (1995), Obshchestvo V Cheloveke [Society In Man]. Sotsiologicheskii Zhurnal, 162-180 s.
- Brzozowski, A., Michalopoulos, S. Ve Ellena, S. (2022, 1 Mart), Poland "Key" In Western Weapons Supplies To Ukraine, Euractiv, 7 Mart 2022 Tarihinde https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/poland-key-in-western-weapons-supplies-to-ukraine/ Adresinden Erişildi.
- Chebıl, M. (2022, 28 Şubat), "Pushed Back Because We'Re Black': Africans Stranded At Ukraine-Poland Border, France 24, 8 Mart 2022 Tarihinde <https://www.france24.com/en/europe/20220228-pushed-back-because-we-re-black-africans-stranded-at-ukraine-poland-border> Adresinden Erişildi.
- Chernova, A. (2012), "Pol'skiy Faktor" v Formirovaniı i Prodvizhenii Politiki Yes v Otnoshenii Ukrainy v 1991-2011 Godakh, Mezhdunarodnyye Otnosheniya, <https://Cyberleninka.Ru/Article/N/Pol'skiy-Faktor-V-Formirovaniı-İ-Prodvizhenii-Politiki-Es-V-Otnoshenii-Ukrainy-V-1991-2011-Godah/Viewer> Adresinden Erişildi.
- Çaplı, B. (2001). "Media Policies in Turkey Since 1990." Kültür ve İletişim, 4(2): 45-55 s.
- Davies, N. (2006), God's Playground: 1795 To The Present V. I: A History Of Poland. Columbia University Press.

- Deutsch, K. W. Ve Foltz, W. J. (2010), *Nation Building In Comparative Contexts*, Aldinetransaction.
- Europejski Stadion Kultury Resmî Web Sitesi, 19 Ocak 2022 Tarihinde [Http://Stadionkultury.Pl/](http://Stadionkultury.Pl/) Adresinden Erişildi.
- Odman, A. E. (2003), "Karşılaştırmalı Ekonomi-Politik: Meksika'da Popülizm ve Türkiye'de Devletçilik", 8.Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, 3-5 Aralık, Ankara.
- Grushevskiy, M. (1991), "İstoriya Ukrainy-Rusi", Kiyev: Naukova Dumka.
- Grushevskiy, M. (2013), *Illyustrirovannaya İstoriya Ukrainy*, Ripol Klassik.
- Gümüş, B. (2010), Kollektif Bellek, "Hatıralar Savaşı" ve "Karşı Hafıza" Üzerine. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 6(24), 117-132 s.
- HB Haber Sitesi, 09 Mart 2022 Tarihinde [Https://Nv.Ua/World/Countries/Kuda-Mozhno-Poehat-Vakcinirovannym-Ot-Koronavirusa-Spisok-Stran-İ-Pravil-Vezda-Dlya-Ukrainy-50143966.Html](https://Nv.Ua/World/Countries/Kuda-Mozhno-Poehat-Vakcinirovannym-Ot-Koronavirusa-Spisok-Stran-İ-Pravil-Vezda-Dlya-Ukrainy-50143966.Html) Adresinden Erişildi.
- HB Haber Sitesi, 09 Mart 2022 Tarihinde [Https://Nv.Ua/World/Geopolitics/Vstuplenie-Ukrainy-V-Es-Polsha-Podderzhala-Uskorennyy-Put-Novosti-Ukrainy-50220344.Html](https://Nv.Ua/World/Geopolitics/Vstuplenie-Ukrainy-V-Es-Polsha-Podderzhala-Uskorennyy-Put-Novosti-Ukrainy-50220344.Html) Adresinden Erişildi.
- HB Haber Sitesi, 20 Mart 2022 Tarihinde <https://nv.ua/world/geopolitics/polsha-predlagaet-sozdat-plan-marshalla-2-dlya-vosstanovleniya-ukrainy-poslednie-novosti-50226596.Html> Adresinden Erişildi.
- HB Haber Sitesi, 29 Mart 2022 Tarihinde <https://nv.ua/ukraine/politics/peregovory-29-marta-2022-v-turcii-cto-posleduet-za-peregovorami-v-stambule-eksperty-50229429.Html> Adresinden Erişildi.
- Ibrahim, A. (2022, 5 Mart), "There's Poland, Now Walk': Arab Students' Ordeal Out Of Ukraine, Al Jazeera, 8 Mart 2022 Tarihinde [Https://Www.Aljazeera.Com/News/2022/3/5/Thats-Poland-Now-Walk-Arab-Students-Plight-Out-Of-Ukraine](https://Www.Aljazeera.Com/News/2022/3/5/Thats-Poland-Now-Walk-Arab-Students-Plight-Out-Of-Ukraine) Adresinden Erişildi.
- Joint Statement Following The 23rd Eu-Ukraine Summit, (2020, 10 Aralık). Official Website Of The President Of Ukraine. 3 Şubat 2022 Tarihinde [Https://Www.President.Gov.Ua/En/News/Spilna-Zayava-Za-Pidsumkami-23-Go-Samitu-Ukrayina-Yevropejsk-71037](https://Www.President.Gov.Ua/En/News/Spilna-Zayava-Za-Pidsumkami-23-Go-Samitu-Ukrayina-Yevropejsk-71037) Adresinden Erişildi.
- Koroğlu, N. Ö. ve Satymova, S. (2021), Ukrayna Ulus İnşasının Yapıtaşları ve Bugüne Yansımaları, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 525-534 s.
- Kravchenko, V. (2020, 14 Ekim), Ne İstoriyey Yedinoy, Zn.Ua, 24 Aralık 2021 Tarihinde [Https://Zn.Ua/İnternational/Ne-İstoriej-Edinoj.Html](https://Zn.Ua/İnternational/Ne-İstoriej-Edinoj.Html) Adresinden Erişildi.
- Krzyszczoszek, A. (2022, 1 Mart), Polish Media Appeal To Tech Giants To Block Russian Propaganda Accounts, Euractiv, 7 Mart 2022 Tarihinde [Https://Www.Euractiv.Com/Section/Politics/Short_News/Polish-Media-Appeal-To-Tech-Giants-To-Block-Russian-Propaganda-Accounts/](https://Www.Euractiv.Com/Section/Politics/Short_News/Polish-Media-Appeal-To-Tech-Giants-To-Block-Russian-Propaganda-Accounts/) Adresinden Erişildi.
- Kuzio, T. (2001), Identity And Nation-Building in Ukraine, *Ethnicities*, 1(3), 343-365 s.
- Kyrychuk, Y. (2014), Istoriya Ukrayins'koyi Povstans'koyi Armiyi. 19 Ocak 2022 Tarihinde [Https://Www.Radyvyliv.İnfo/Yurij-Kirichuk-İstoriya-Ukra%D1%97nsko%D1%97-Povstansko%D1%97-Armi%D1%97.Html](https://Www.Radyvyliv.İnfo/Yurij-Kirichuk-İstoriya-Ukra%D1%97nsko%D1%97-Povstansko%D1%97-Armi%D1%97.Html) Adresinden Erişildi.
- Kyrychuk, Y. A. (1991), *Istoriya Upa, Ternopil'*. Ministerstvo Obrazovaniya I Nauki, Molodezhi I Sporta Ukrayny. (2013). *Istoriya Ukrainy*. [Http://Www.Knuba.Edu.Ua/Doc/Politic/Motod_İnozem.Pdf](http://Www.Knuba.Edu.Ua/Doc/Politic/Motod_İnozem.Pdf) Adresinden Erişildi.
- Official Website Of The President Of Ukraine, (2019, 31 Eylül), Official Website Of The President Of Ukraine. 3 Şubat 2022 Tarihinde [Https://Www.President.Gov.Ua/En](https://Www.President.Gov.Ua/En) Adresinden Erişildi.
- Ofitsiynny Portal Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 4 Şubat 2022 Tarihinde [Https://Www.Rada.Gov.Ua/](https://Www.Rada.Gov.Ua/) Adresinden Erişildi.
- Onuch, O., Hale, H. E. Ve Sasse, G. (2018), Studying Identity In Ukraine, *Post-Soviet Affairs*, 34(2-3), 79-83 s.

- Özkural, N. (2015), Avrupa Birliği ve Rusya'nın Güç Alanları Arasında Kalan Ukrayna'da Yaşanan Halk Ayaklanmaları: "Turuncu Devrim" Ve "Meydan Devrimi", Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, 6(10), 31-52 s.
- Pachos, Y. (2013), Kul'turnoye Sotrudnichestvo Ukrainy İ Pol'shi Na Sovremennom Etape, Vestnik Slavyanskikh Kul'tur, <https://Cyberleninka.Ru/Article/N/Kulturnoe-Sotrudnichestvo-Ukrainy-İ-Pol'shi-Na-Sovremennom-Etape/Viewer> Adresinden Erişildi.
- Plokhyy, S. (2021), Vrata Yevropy. Istoriya Ukrainy, Litres.
- Riegert B. (2022), Ukrayna Ne Kadar Çabuk Ab Üyesi Olabilir? Deutsche Welle (Www.Dw.Com). 8 Mart 2022 Tarihinde <https://Www.Dw.Com/Tr/Ukrayna-Ne-Kadar-%C3%A7abuk-Ab-%C3%Bcyesi-Olabilir/A-60995167> Adresinden Erişildi.
- Samolık, P. (2009), Pereseleniye Ukrainskogo Naseleniya Vo Vrotslavskoye Voyevodstvo V Ramkakh "Operatsii Visla", Trudy Kafedry İstorii Novogo İ Noveyshego Vremeni, (3), 182-187 s.
- Satymova, S. (2016), Polonya'nın Ukrayna Üzerinde Etkisi: Kültür, Kimlik, Siyaset. (N. Ö. Köroğlu, Ed.). (Master). <https://Tez.Yok.Gov.Tr/Ulusaltelmerkezi/Tezdetay.Jsp?İd=Jgjuquqv7onrpwqdesczbw&No=Tyfa9jepamyum2v6pmanow> Adresinden Erişildi.
- Solov'yev, S.M., Istoriya Rossii s Drevneyshikh Vremen, Gpntb So Ran. 24 Aralık 2021 Tarihinde <http://Www.Spsl.Nsc.Ru/History/Solov/Main/Solovlec.Htm> Adresinden Erişildi.
- Türk, C. N. N. (2022, 7 Mart), Uçak Tartışması! Abd Doğruladı, Polonya Kabul Etmedi, 7 Mart 2022 Tarihinde <https://Www.Cnnturk.Com/Dunya/Ucak-Tartismasi-Abd-Dogruladi-Polonya-Kabul-Etmedi?Page=1> Adresinden Erişildi.
- Uhoda Mızh Uryadom Ukrainy I Uryadom Respubliky Pol'shcha Pro Spivrobitnytstvo V Haluzi Kul'tury, Nauky I Osvity, (1997, 20 Mayıs), 23 Aralık 2021 Tarihinde https://Zakon.Rada.Gov.Ua/Laws/Show/616_058 Adresinden Erişildi.
- Uhoda Mızh Uryadom Ukrainy Ta Uryadom Respubliky Pol'shcha Pro Spivrobitnytstvo U Spravi Okhorony Ta Povernennya Vtracheniykh I Nezakonno Peremishchenykh Pid Chas Druhoyi Svitovoyi Viyny Kul'turnykh Tsinnostey, (1996, 25 Haziran). 23 Aralık 2021 Tarihinde https://Zakon.Rada.Gov.Ua/Laws/Show/616_120 Adresinden Erişildi.
- Ukrainskaya Pravda, "Putin Zayavil, Chto Priznal Za Ordlo Vsyu Luganskuyu İ Vsyu Donetskuyu Oblast", 27 Şubat 2022 Tarihinde <https://Www.Pravda.Com.Ua/Rus/News/2022/02/22/7325008> Adresinden Erişildi.
- Vital'yevna, P. Y. (2013), Kul'turnoye Sotrudnichestvo Ukrainy İ Pol'shi Na Sovremennom Etape, Bestnik Slavyanskikh Kul'tur, 4(30), 38-42 s.
- Yurchenko, O. A. (2007), Istoriya Ukrainy. Mezhhregional'naya Akademiya Upravleniya Personalom, https://Maup.Com.Ua/Assets/Files/Lib/Book/P08_15.Pdf Adresinden Erişildi.
- Yushchenko Prisvoil Bandere Zvaniye Geroya Ukrainy. (2010, 22 Ocak). Bbc. https://Www.Bbc.Com/Russian/İnternational/2010/01/100122_Bandera_Hero_Ukraine Adresinden Erişildi.
- Zhul'tsov, S. S. (2018), Istoriya Stanovleniya Ukrainskogo Gosudarstva (Do Raspada Sssr), Problemy Postsovetskogo Prostranstva, 5(3), 309-328 s.
- Zin'ko M. A., Osvoboditel'naya Voyna Ukrainskogo I Belorusskogo Narodov 1648-54, Bol'shaya Rossiyskaya Entsiklopediya, Tom 24, Moskva, 2014, 19 Ocak 2022 Tarihinde https://Bigenc.Ru/Domestic_History/Text/2696000 Adresinden Erişildi.